

dum Laudensem (7) et Rainaldum comites de Cecano rebelles, et nisi Ranulli comitis de Airola intercessisset, proditio fecisset inde papa qualem justitiam debuisset, non tamen sine pace custos pacis abscessit, Burdinum in Cavensi conobio trudi præcepit, Romam rediit, et in alta pace resedit, pauperes profunde procurans.

Gaudebat mundus steret dum papa secundus. Sed nulla potentia longa: nam fere jam antiqui

(7) Papebr., *Gofredum, Landum, et Rainaldum comites*, etc.

Octaviani tempora redundabant. Jam Christus continue in mentibus fidelium nascebatur (8), dum febris inopina proveniens papam repente consumuit, et caput nobis omnibus in solo papa cecidit. Nec mora, confessus et ordinatus, omnibus ululantibus obdormivit in Domino, et sic pacis pater cum ipsa pace recedit. Sepultus est Laterani juxta domum papam Paschalem in festivitate sanctæ Lucæ virginis.

(8) Id est Adventus erat inchoatus. Papebr.

HESSONIS SCHOLASTICI COMMENTARIOLUS

De tractatione pacis inter Calixtum II pontificem Romanum et Henricum V imperatorem, anno Redemptoris 1119; deque concilio Remensi.

(GRETSENI Opera, t. VI, p. 549.)

LECTORI.

Abbas Urspergensis in Chronico Redemptoris anno 1119, ubi de Triburiensi conventu loquitur, ita scribit: *Aderant etiam legati tam Romanorum quam Viennensium, imo diversarum Ecclesiarum missi, confirmantes electionem domini Calixti. Cui profecto, dum universi nostrates episcopi obedientiam professi, synodum, quæ sibi juxta festum S. Lucæ indicabatur, collaudassent fieri, ipse rex semetipsum ibidem pollicebatur, ob reconciliationem universalis Ecclesiæ repræsentatum iri: id enim Catalaunensis episcopus et Cluniacensis abbas, apud Argentinam ipsum convenientes, multis ratiocinationum conatibus obtinuerunt. Ejusdem tamen actionem concilii, si quis plenarie cognoscere quærit, in litteris cujusdam scholastici nomine Hessonis elegantè enucleatam reperire poterit, id est, qualiter rex inter regnum et sacerdotium de concordia facienda consenserit; insuper eidem concilio, cui videlicet III. Kal. Novemb. prædictus papa Calixtus secundus, vallatus ccccxxvi. Patribus, coram innumera multitudine cleri et populi præsedit, non adeo se præsentem, vicinum tamen exhibuerit, ubi et colloquio suo domini papæ legatis concessio, tandem inducias denuo quæsierit, propter generale colloquium cum principibus habendum, pro investituris scilicet ecclesiasticis, quas tantopere cogebatur amittere, ad ultimum vero idem Apostolicus, intacta inter se et regem concordia, synodalia prædecessorum suorum decreta confirmaverit, aliaque nonnulla, quæ res exigebat, naviter addiderit, sicque post dies fere XII, in virtute Spiritus sancti, rite finito concilio, cunctos apostolica benedictione confirmatos, ad propria redire permisit, unumquemque cum gaudio. Ipse quoque non multo post ad Italiam conversus, incredibile memoratu est, quanto tripudio, quamque immensa pompa non solum totius Romæ, verum etiam universarum provinciarum quas pertransierat, Christi vice sit susceptus. Ab illo tempore tam ipse jam vere Apostolicus, quam universus illum sequens Christi grex, de die in diem proficere cæpit, donec cuncta pars Burdini, quem aliqui idolum cognominare solent, in dies infirmata, conari contra Ecclesiam desit; regni tamen cæpta commotio ac scelus, nullatenus quievit. Hæc Urspergensis. Consule Baronium anno 1119.*

Etsi autem pax et concordia inter sacerdotium et regnum hac vice constitui non potuit, postea tamen anno 1122, ingenti omnium honorum gratulatione, constituta est. De qua vide Baronium eodem anno, tomo XII.

Ceterum Hessonis nomen codex manuscriptus non exprimebat. Urspergensis tamen vestigia secuti, non dubitavimus Hessonis nomen præscribere, cum quæ de Hessonis lucubratione Urspergensis prodidit, eximiam in hunc commentariolum quadrent. Fuit autem auctor iste eorum quæ in hanc narrationem conjecit, oculatus testis, quemadmodum ipse extremis verbis testatur.

HESSONIS SCHOLASTICI COMMENTARIOLUS

Qualiter nuper inter regem Henricum et dominum papam Calixtum causa cæperit ac processerit.

Venerunt ad regem apud Argentinam episcopus Catalaunensis et abbas Cluniacensis, acturi cum eo de pace et concordia inter regnum et sacerdotium.

^B A quibus cum rex consilium quæreret quomodo sine diminutione regni sui hoc exsequi posset, assumpta parabola sua respondit episcopus: « Si veram pa-

cam, Domine rex, habere desideras, investituram episcopatum et abbatiarum omnimodis dimittere te oportet. Ut autem in hoc nullam regni tui diminutionem pro certo teneas, scito me in regno Francorum episcopum electum, nec ante consecrationem nec post consecrationem aliquid suscepisse de manu regis, cui tamen de tributo, de militia, de telonio, et de omnibus quæ ad rem publicam pertinebant, et antiquitas scilicet a regibus Christianis Ecclesiæ Dei donata sunt, ita fideliter deservio, sicut in regno tuo episcopi tibi deserviunt, quos huc usque investiendo hanc discordiam, imo anathematis sententiam, incurristi. »

Ad hæc rex manibus elevatis hoc responsum dedit : « Eia, inquit, sic fiat ; non quero amplius. » Tunc subiunxit episcopus : « Si ergo investituras dimittere volueris, et possessionem Ecclesiarum, et eorum qui pro Ecclesia laboraverunt, reddere, et veram pacem eis dare ; laborabimus, opitulante Domino, huic contentioni finem imponere. » Quæ omnia rex, communicato cum suis consilio, se prosequitur promissit, si fidem et justitiam apud dominum papam inveniret, et si veram pacem ipse et sui, et possessiones quas pro guerra [guerra] ista amiserant, reciperent. Quibus auditis, episcopus certum se fieri super denominatis capitulis postulavit, tum ut labor eorum non esset inutilis, tum ut dominum papam ad exsequendam pacem facilius inclinarent. Tunc rex propria manu sub testimonio fidei Christianæ, in manu episcopi et abbatis firmavit, se præfata capitula sine fraude prosequitur.

Post cum episcopus Lausanensis et comes Palatinus, et cæteri clerici et laici qui cum eo erant, hoc idem eodem modo firmaverunt, accepta securitate, episcopus et abbas domino papæ Parisios occurrerunt ; quæ viderant et audierant fideliter intimarunt ; quibus applaudens dominus papa, sic respondit : « Utinam jam factum esset, si sine fraude fieri posset. » Mox communicato cum episcopis et cardinalibus consilio, eosdem, et cum eis de latere suo episcopum Ostiensem et Gregorium cardinalem ad regem remisit, ut præfata capitula diligentius retractarent, atque scripta ex utraque parte firmarent, et si hæc, sicut promiserat, exsequi vellet, diem qua ista complerentur ante finem concilii denotarent. Venientes ad eum inter Viridunum et Metim ei occurrerunt, quod dominus papa eum libenter reciperet, si promissum exsequi vellet, retulerunt. Super quo quasi gavisus rex, quod prius apud Argentinam in manu prænominatorum firmaverat, iterum inibi in manu episcopi Ostiensis et Gregorii cardinalis, et episcopi Catalaunensis, et abbatis, propria manu firmavit : quod videlicet in proxima vi feria, id est 1x Kalend. Novembris, capitula quæ sequenti scripto continentur, apud Mosonium in præsentia domini papæ fideliter sine omni fraude exsequeretur. Post cum hoc idem juraverunt dux Welfo, comes Berengarius, comes palatinus, comes Wilhelmus, et alii episcopi, clerici et laici multi. Exegit etiam ipse a nostris eodem modo firmari sibi. Quod si in ipso non remaneret, eadem die dominus papa, quæ in scripto suo continentur, adimpleret. Scriptum autem concordie hoc fuit.

« Ego Henricus, Dei gratia Romanorum imperator Augustus, pro amore Dei, et beati Petri, et domini papæ Calixti, dimitto omnem investituram omnium Ecclesiarum, et do veram pacem omnibus qui, ex quo discordia ista coepit, pro Ecclesia in guerra [guerra] fuerunt vel sunt ; possessiones autem Ecclesiarum et omnium qui pro Ecclesia laboraverunt, quas habeo, reddo ; quas autem non habeo, ut rehabeant, fideliter adjuvabo. Quod si quæstio inde emerit, quæ ecclesiastica sunt, canonico ; quæ autem secularia sunt, sæculari terminentur iudicio. »

Item, scriptum domini papæ : « Ego Calixtus secundus, Dei gratia Romanæ Ecclesiæ episcopus catholicus, do veram pacem Henrico, Romanorum im-

peratori Augusto, et omnibus, qui pro eo contra Ecclesiam fuerunt vel sunt ; possessiones eorum quas pro guerra ista perdidit, quas habeo, reddo ; quas non habeo, ut rehabeant fideliter adjuvabo. Quod si quæstio inde emerit, quæ ecclesiastica sunt, canonico ; quæ secularia sunt, sæculari terminentur iudicio. »

Hac itaque data securitate, festinanter ad dominum papam Remis redierunt : quæ fecerant, et quæ a rege et suis receperunt, ante concilium reportantes, simul et diem et locum colloquii designantes. Dominus papa in generali concilio xiii Kalend. Novembris. rediens Remis inter cætera sic exorsus est : « Domini Patres et fratres, causa pro qua vos de tam remotis regionibus ad concilium vocavimus, hæc est. Scitis quam diu Ecclesia contra diversas hæreses laboravit, et sicut per beatum Petrum, cui specialiter dictum est a Domino : *Rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua ; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. xii), Simon Magnus iudicio Spiritus sancti ab Ecclesia Dei eliminatus perit, sic usque ad nostra tempora idem per vicarios suos sequaces Simonis expugnare et ab Ecclesia Dei extirpare non desinit. Ego quoque qualiscunque, licet indignus, ejus vicarius, Simoniacam hæresim, quæ maxime per investituras contra Ecclesiam Dei innovata est, ab Ecclesia Dei, opitulante Deo, nostro consilio et auxilio omnibus modis eliminare desidero. Unde, si placeat, a fratribus nostris, qui inter nos et regem dictum Teutonicum, verba concordie portaverunt, causæ ordinem diligentius audiat, et quid nobis super his agendum sit, unusquisque pro modo suo, quia causa communis est, prudentiori consilio attendatis. »

Tunc dominus papa Ostiensi episcopo injunxit ut universo consilio Latine ordinem causæ exponeret. Quod cum prudenter episcopus Ostiensis perorasset, iterum Catalaunensis episcopus, ex præcepto domini papæ, hoc idem clericis et laicis materna lingua exposuit. Quo completo capitula multa illa die et sequenti proposuit, et usque ad finem concilii universa complenda distulit. Sequenti vero die, cum in hoc consilium episcoporum sedisset ut dominus papa ad diem colloquii pro componenda pace accederet, et utrum in veritate homo ille ageret, per semetipsum tentaret, circa finem concilii illa die Dominus papa sic prosecutus est : « Domini Patres et fratres, scitis quam diu mater nostra sancta Ecclesia contra Simoniacam hæresim, maxime quæ per investituras fit, in patribus nostris laboraverit. Et quia placuit omnipotenti Deo nostris diebus Ecclesiæ suæ pacem offerre, et jam proxima dies colloquii, ad ipsum locum crastina die nos compellit accedere, summopere rogamus ut reditum nostrum patienter sustineatis, et si Deus pacem nobis dederit, commune gaudium universo mundo annuntietis. Si autem, quod Deus avertat ! adversarius nobiscum in dolo agere tentaverit, festinanter ad vos revertemur : et sicut conventionem pacis, si fiat, vobiscum et per vos confirmare optamus, sic in commentorem fraudis, si infidelis evaserit, iudicio Spiritus sancti et vestro gladium beati Petri vibrare tentabimus. » Quod cum sub obtentu obedientiæ archiepiscopis, et episcopis, et abbatibus injunxisset, præcepit etiam ut interim, et maxime die colloquii, psalmos, orationes et sacrificia spiritualia Deo offerrent, et a majori Remensi ecclesia usque ad ecclesiam Beati Remigii cum processione nudis pedibus exirent.

Sic interim dimisso concilio, feria iv dominus papa ad locum colloquii exiit, et feria v cum multis vix cum maximo labore pervenit. Feria vi vocatis in cameram archiepiscopis, episcopis et abbatibus et cæteris sapientibus viris, quos multos secum duxerat, coram omnibus fecit legi utrumque scriptum concordie ; cumque lectum fuisset scriptum regis, diligentius retractare cæperunt episcopi, maxime illud capitulum, ubi dicebatur. *Dimitto omnem investi-*

ram omnium Ecclesiarum, dicentes: « Si quidem rex simpliciter agit, verba ista sufficiunt; si autem sub hoc capitulo aliquid cavillari conatur, determinatione nobis videntur indigere, ne forte aut possessiones antiquas Ecclesiarum sibi conetur vindicare, aut iterum de eisdem episcopos investire. »

Kursum in scripto domini papæ illud diligentius retractabant, ubi dicebatur: « Do veram pacem regi et omnibus qui cum eo in terra ista fuerunt vel sunt; ne forte in danda pace amplius intelligerent quam reddendam communionem Ecclesiæ; et sub hoc verbo Ecclesia cogeretur suscipere quos aut superpositos legitimis pastoribus, aut canonicè depositos sine gravi offensione non posset suscipere. »

Diligenter ergo omnibus retractatis, missi sunt ad castra regis episcopus Ostiensis Joannes cardinalis, episcopus Vivariensis, episcopus Catalaunensis, et abbas Cluniacensis, et alii multi cum eis portantes scripta in manibus. Cumque pervenissent ad castra, ostenderunt conscripta, determinaverunt capitula, prout omnium communi consilio definitum erat.

Rex autem, his auditis, prima fronte se nihil horum promississe omnimodis abnegabat. Tunc episcopus Catalaunensis, zelo Dei inflammatus et gladio verbi Dei accinctus, respondit pro omnibus: « Si, domine, negare vis scriptum quod tenemus in manibus et determinationem quam audisti, paratus sum sub testimonio rectorum virorum qui inter me et te fuerunt, jurare super reliquiis sanctorum, vel super Evangelium Christi, te ista omnia in manu mea firmasse, et me sub hac determinatione recepisse; » cumque omnium testimonio convinceretur, tandem compulsus est confiteri quod prius negaverat; verumtamen conquerebatur graviter de eis, quod quia licet eorum consilio promiserit quod absque diminutione regni exsequi non valeret. Cui sic respondit episcopus: « In promissis nostris, domine rex, per omnia idoles nos invenies. Non enim dominus papa statum imperii aut coronam regni, sicut quidam seminiores discordiæ obloquuntur, in quolibet imminuere attentat; imò palam omnibus denuntiat ut in exhibitione militiæ et cæteris omnibus, in quibus tibi et antecessoribus tuis servire consueverant, modis omnibus deserviant. Si autem in hoc imperii statum imminui existimas quod ulterius tibi episcopatus vendere non liceat, hoc potius regni tui augmentum ac profectum sperare debueras, si quæ Domino Deo contraria sunt, pro ejus amore abjicias. »

Ad hæc omnia cum respondere non posset, mitiora verba cœpit proferre et iniurias querere, vel usque mane, dicens velle se cum principibus nocte illa de causa conferre, et ad exsequendum promissum, si posset, eorum corda inductere, et alterutrum summo mane renuntiare. Post hæc sui de modo absolutionis et susceptionis cum nostris cœperunt conferre, durum sibi, imò importabile videri, si more aliorum, dominus suus nudis pedibus ad absolutionem accederet. Quibus condescendentes nostri, responderunt quod modis omnibus laborarent ut dominus papa calcetatum eum, quanto privatius posset, reciperet.

In his verbis illa die colloquio terminato, nostri ad domum papam redierunt, quæ invenerant reportante. Tunc dominus papa, quasi jam de pace desperans, ordinabat summo opere mane ad fratres, quos Remis reliquerat, repedare: sed consilio comitis Trecentis, et multorum aliorum compulsus est Sabbato fere usque ad horam sextam in eodem loco manere, ut omne os adversariorum obstrueret, et vocem derogationis omnibus auferret.

Summo mane iterum missi sunt ad castra episcopus Catalaunensis et abbas Cluniacensis, super inducias acceptas responsum ejus audituri. Cumque illuc pervenissent, sicut pridè fecerat, representavit episcopus scripti veritatem, cum attestatione sacramenti, dicens: « Heri quidem, domine rex, cum justitia possemus a te recedere, quia die deno-

minata parati fuimus et promissum tuum recipere et nostrum implere. Verum quia tu inducias repetendo usque in hanc diem distulisti, nolimus ut propter intervallum unius noctis tantum bonum in nobis remaneat, et si hodie promissum tuum exsequi volueris, paratus est adhuc dominus papa, quod per nos tibi promisit, modis omnibus adimplere. Tunc rex iratus, iterum cœpit inducias quærere, donec generale colloquium cum principibus regni posset habere, sine quorum consilio investituras non audebat dimittere. Ad hæc episcopus: « Quia sæpe inducias quærendo, quod promissisti implere dissimulas, nihil nobis et tibi amplius; revertar ad dominum papam. » Sic insalutatus rediit, quæ invenerat, nuntiavit. Mox ergo dominus papa cum suis ad aliud castrum comitis Trecentis cum summa festinatione transiit. Rex autem nuntium ad comitem direxit, summo opere rogans ut dominum papam inibi die Dominica detineret, promittens se facturum modis omnibus feria II quod toties abnegaverat. Quod cum ad dominum papam delatum fuisset, hoc breve dedit responsum: « Feci, fratres, pro desiderio pacis quod ab antecessoribus nostris factum nunquam audivi. Generalem synodum congregatam et fratres multos, quasi desolatos, reliqui; ad hominem istum cum multo labore perveniens, quæ pacis sunt in eo non inveni. Unde nullatenus eum ulterius expectabo, sed ad fratres nostros, et ad concilium, quanto citius potero, regrediar; si autem in concilio, vel post concilium veram pacem Deus nobis dederit, paratus ero suscipere et amplecti. »

Die ergo Dominico de eodem loco ante diem exiit, et cum tanta festinatione Remis usque cucurrit, ut, xx leucis consummatis, eadem diè missam Remis celebraret, in qua Leodicensem electum in episcopum consecravit, Feria II, pro nimio labore infirmatus, vix ad consilium accessit; exitum et reditum suum et ordinem causæ concilio exponi fecit, et sic illa die siluit. Feria III, nihilominus infirmitate detentus, in concilio sedere non potuit. Feria vero IV, circa horam III ad concilium accessit; illa die usque ad horam IX multorum proclamationes recepit, et de multis capitulis tractavit. Ab hora vero nona volens illa die concilium terminare, synodalia decreta fecit in medium proferri et legi.

DECRETA SYNODI.

Quæ sanctorum Patrum sanctionibus de pravitate Simoniacæ stabilita sunt, nos quoque Spiritus sancti iudicio et auctoritate sedis apostolicæ confirmamus. Si quis ergo venderit aut emerit vel per se, vel per submissam quamlibet personam, episcopatum, abbatiam, decanatum, presbyteratum, archidiaconatum, præposituram, præbendam vel quælibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, ecclesiarum dedicationes, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quælibet ecclesiastica officia, et vendens et emens dignitatis et officii sui, aut beneficii, periculo subiaceat, quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfoctus, ab Ecclesia Dei quam læsit modis omnibus abjiciatur.

Episcopatum et abbatiarum investituras per manum laicam fieri penitus prohibemus; quicumque ergo laicorum deinceps investire præsumperit, anathematis ultioni subiaceat. Porro, qui investitus fuerit, honore quo investitus est, absque ulla recuperationis spe omnimodis careat.

Universas Ecclesiarum possessiones, quæ liberalitate regum, largitione principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis concessæ sunt, inconcussas in perpetuum, et inviolatas permanere decernimus. Quod si quis eas abstulerit, invaserit, aut potestate tyrannice detinuerit, iuxta illud beati Symmachii capitulum, anathemate perpetuo feriatur.

Nullus episcopus, nullus presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates, vel beneficia, cuiuslibet quasi hæreditario jure derelinquat. Illud etiam

adjicientes præcipimus ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri et sepulturæ acceptione et infirmorum visitatione vel unctione, nullum omnino pretium exigatur. Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, concubinarum et uxorum contubernia prorsus interdiciamus. Si qui autem hujusmodi reperti fuerint, ecclesiasticis et officiis priventur et beneficiis, sane si neque sic immunditiam suam correxerint, communionem careant Christiana.

Cumque multa contra Simoniacam hæresim essent recitata, et omnium consono favore laudata et confirmata, ventum est ad illud decretum quo investituræ Ecclesiarum laicis interdicebantur, in quo sic continebatur. *Investituram omnium Ecclesiarum et ecclesiasticarum possessionum per manum laicam fieri modis omnibus prohibemus.* Quod cum recitatum fuisset, tantum murmur quorundam clericorum et multorum laicorum per concilium insonuit, ut diem usque ad vesperam sub gravi contentione pertraherent. Videbatur enim eis quod sub hoc capitulo dominus papa decimas et cætera ecclesiastica beneficia, quæ antiquitus laici tenuerant, conaretur minuere vel auferre. Unde dominus papa, omnibus satisfaciens, illa die concilium terminare distulit, ut sequenti die communi consilio decretum temperaret, et ipsum cum cæteris quæ sequebantur unanimi omnium favore et auctoritate confirmaret. Feria quinta ad concilium venit, quæ proposuerat exsecuturus; hymnum sancti Spiritus, devote incœpit. Qui cum ab omnibus affectuose fuisset decantatus, vere invisibilis ignis flamma succensus, in ignea lingua de Spiritu sancto exorsus, mirabiliter peroravit, docens eum summum bonum esse, fontem sapientiæ et intelligentiæ ac totius disciplinæ, vinculum charitatis, unitatis et concordie. Cumque per hæc singula diutius sub omnium admiratione discurreret, tandem ad causam accessit, dicens :

« Scimus, fratres charissimi, quod labor vester, quo de tam remotis regionibus, pro communi libertate matris nostræ sanctæ Ecclesiæ nobis occurrere studuistis, placuit Deo et Spiritui sancto, in cuius virtute et sanctificatione unum sumus in Christo; et quia placuit Spiritui sancto et nobis, displicuit spiritui adversario, qui modis omnibus ad perturbandam fraternitatis vestræ concordiam cooperatores malitiæ suæ quæsivit et invenit; quid enim dicimus fratres? Si cum tanto labore et expensis ad concilium vocati venistis, et revertentes ad

regiones vestras nihil reportare poteritis, quia nos audire non vultis: Qui enim peccat in Spiritum sanctum, quod peccatum, si perseveraverit, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro (Matth. xii; Luc. xii), teste Veritate, quæ dicit: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit (Luc. x). Scimus etiam quia Dominus Jesus cum proposuisset discipulis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi), scandalizati sunt multi, et abierunt retrorsum (ibid.), nec postea sequebantur eum; sic et nos. cum heri proposuissemus quædam pro libertate Ecclesiæ, scandalizati sunt quidam infideles. Unde et nos cum auctoritate apostolica dicimus: Si infidelis discedit, discedat (I Cor. vii); et det locum fidelibus quæ ecclesiastica sunt et libertati Ecclesiæ necessaria pertractare. Vobis autem qui locum et officium apostolorum in Ecclesia Dei tenetis, dicimus, quod Dominus dixit ad duodecim: Nunquid et vos vultis abire (Joan. vi)? »

Quod cum mirabiliter perorasset, ita omnium corda concussit, ac reclamantium voces compressit, ut nec unus quidem contra decreta synodica, quæ postea lecta sunt, os aperire præsumeret. Dominus tamen papa decretum illud, unde murmur ortum fuerat, saniori consilio temperavit, et in hanc formam concilio legi fecit: *Investituram episcopatum et abbatiarum per manum laicam fieri omnimodis prohibemus.* Quod cum placuisset omnibus, ipsam cum cæteris omnibus quæ lecta sunt iudicio Spiritus sancti et auctoritate ecclesiastica firmaverunt.

Allatæ sunt denique candelæ ccccxxvii et accensæ datæ singulæ singulis, tenentibus baculis episcopis et abbatibus, injunctumque est eis ut omnes candelas tenentes assurgerent, cumque astarent, recitata sunt multorum nomina, quos præcipue excommunicare proposuerat dominus papa, inter quos primi nominati sunt: rex Henricus et Romanæ Ecclesiæ invasor Burdinus et præ cæteris et cum cæteris multis solemniter excommunicati. Absolvit etiam dominus papa auctoritate apostolica a fidelitate regis omnes, quotquot ei juraverant, nisi forte respiceret et Ecclesiæ Dei satisfaceret. His denique rite completis, auctoritate Patris, et Filii, et Spiritus sancti, omnes absolvit atque signavit, et sic ad propria unumquemque redire permisit, et sic concilii finem fecit. Quod vidi et audiivi fideliter, et quanto brevius potui, pedestri sermone descripsi.

CONFIRMATIO ELECTIONIS CALIXTI II

Cardinalium Romæ existentium subscriptionibus roborata.

(MARTENE, *Ampl. Collect.* 1, 647, ex ms. Laurentii Leodiensis.)

Venerabilibus episcopis et cardinalibus et clericis, ac laicis, qui cum domino Gelasio fuerunt, episcopi et cardinales et cæteri clerici sive laici fideles B. Petri, salutem in Domino.

De obitu domini nostri beatæ memoriæ papæ Gelasii tanto amplius contristamur, quanto majora per eum subsidia sperabamus. Verum quia sic placuit ei, qui nutu suo regit et disponit omnia, sit nomen ejus benedictum in sæcula. Post ipsius autem obitum non dubitamus eam vobis incubuisse necessitudinem, ut esset vobis opus et salutem vestram providere, et de statu Ecclesiæ ac pontificis electione tractare, atque

ideo quod vobis summa, sicut ipsi novimus, necessitate cogente fecistis, nos quoque ratum habemus et stabile, et fratribus nostris qui alibi sunt, idipsam nobiscum sentire mandamus. Acceptis siquidem litteris quas misistis, in altero die apud ecclesiam Sancti Joannis de Insula congregati sumus, episcopi, cardinales, presbyteri, diaconi et subdiaconi, ac reliqui clerici, iudices quoque et scriniarii, ac præter palatii ordines, et plures Romani nobiles: electus etiam per nuntios suos et cum multa frequentia cleri et populi electionem a vobis factam secundum Romanam consuetudinem laudavimus et cum-